

Omlelt

„Gondoltam, ha egyszer drámát írok, akkor majd igazi hősokról fogok. (...) De ki lesz az én Hamletem, Learem, Machbethem és Othellóm?“, morfondírozik Háy János A Gézagyerek címmel 2004-ben a Palatinusnál megjelent drámakötetének fülszövegében. Aztán megpillantja kedves hőseit: egy vidéki kocsmából lépnek ki éppen. **RÁK JÓSKA, DÁN KIRÁLYFI** is innen érkezik – és mégsem. Háy János darabjáról és a szombathelyi Weöres Sándor Színház bemutatójáról **ÖLBEI LÍVIA** ír.

Mielőtt közelebről szemügyre vennénk az Ivo Bresan *Paraszt Hamletje* nyomán megszületett *Rák Jóska, dán királyfi* című darabot – és a belőle készült előadást –, nézzünk egy kicsit körül az eredeti Háy János-univerzumban. A szerző valóságos mitológiát működtet, amely sűrű, összefüggő motívumrendszerrel is megerősített hálóban fogja össze az említett kötet „háyjánosos” darabjait: vidéki kisember-hősei (a távolban az ironikusan ellenséges, mert ismeretlen főváros) hol itt, hol ott bukkannak föl, a maga módján folyton az élet értelmét kereső, otthonos reménytelenségben tébláboló Herda Pityu, Banda Lajos, Krekács Béla személyes ismerőseink. (Valahol a háttérben Csehov és Beckett nézelődik.) Ezek a szépirodalmi igénnyel megírt, Háy-novellákból kisarjadó, roncsoltságukban is költői szépségű-lejtésű szövegek úgy foglalják össze Magyarország elmúlt negyven-ötven évét (*A Senák* a szerzői instrukció szerint a 60-as években, *A Pityu bácsi fia* 1972-ben játszódik, *A Gézagyerek* és *A Herner Ferike faterja* már a rendszerváltást követő világot rögzíti), hogy a társadalmi perspektíva fölött-mögött finoman mindig ott érződik egy tágabb („lételméleti”) perspektíva is. Amikor például *A Herner Ferike faterja* három munkánélküli köz munkása az árokparton filozofál, ezeknek az elhaló, egymás mellett elsikló dialógusoknak a háttérben tényleg a hamleti „lenni vagy nem lenni” sejlik föl. A múlt évadban éppen a Weöres Sándor Színházban, bérleten kívül bemutatott *Herner Ferike*-előadásban – szinte túlságosan direkt módon – még egy koponya is előkerült a „múltfeltáró” ároktisztítás közben.

Na, ez a koponya játszik a szombathelyi *Rák Jóska, dán királyfi*-ősbemutatón is, amely Ivo Bresan *Paraszt Hamletjét* vette alapul, de amely végül nem átíratként, hanem önálló Háy János-darabként került színre. A példányon a műfaji meghatározás úgy szól, hogy „rendszerváltó játék”, amely egyfelől illeszkedik a korábbi Háy-terminológiához (istendráma, ördögjáték), másfelől valame-

lyest rögtön minősíti is a rendszerváltást (bár lehet, hogy ez már csak utólagos magyarázat). Fontos – mert utal a darab létrejöttét tapinthatóan inspiráló primer indulatra, szinte publicisztikai hevületre – a példányon olvasható szerzői ajánlás: „Eörsi Istvánnak, Krassó Györgynek és Ivo Bresannak, akinek *Paraszt Hamlet* című darabja nélkül ez a munka nem születhetett volna meg”. Háy János az ötvenes évek Jugoszláviájából mindenekelőtt a kilencvenes évek Magyarországra helyezi át a történetet: „Játszódik 1990 körül Felsőfaluban, távol Budapesttől, a falu közösségi házában.” (Persze nem elhanyagolható szempont, hogy a rendszerváltó játék húsz évvel a rendszerváltás után készült, vagyis Háy János óhatatlanul és nyilván tudatosan kettős perspektívát működtet. Például a „mindjárt meglesz az ügynöktörvény”, illetve az „á, úgysem lesz abból semmi” típusú darabbéli kijelentések tétje ezzel növekszik is, meg csökken is.) Mindenesetre a Háy-darab jelen ideje szerint ott tartunk, hogy az elvtársakból hipp-hopp! urak lettek (a folytonos tévesztés folytonos humorforrás), a hajdani pufajkás tsz-elnökből parasztpárti nagybirtokos plusz 56-os ellenálló, a besúgó tanácselnökből polgármester; de sikkasztás miatt persze a becsületes (balek) tsz-főkönnyvelőt zárják börtönbe, ahol aztán önkezével vet véget az életének – csak előbb a fiának címzett levélben megírja az igazságot a tsz-számláról Büki zsebébe vándorló milliókról. Mindeközben a falu falunapra készül (a központi helyszín a kocsmahelyett a magtár-faluház-kultúrház, ide jár próbálni a kocsmáros Mariska is), és mert a központi támogatásért cserébe kötelező a kultúrprogram, az előjárók úgy döntenek, színre viszik a *Hamletet*. Bár Büki elvtárs (úr) előbb a Máté evangéliumát ajánlja, de Kovács Tibi közbeszól, hogy ő a „Szent István polgári munkakörrel, aminek akkor Ságvári Endre komonista brigád volt a neve”, látott egyszer Pesten „egy marha hülye darabot, a végén mindenki elpatkolt benne”. Tibi hosszadalmasan mesél bizonyos Omletről meg Orto- [...]